

4. Гриньова М., Кононец Н., Жданова-Неділько О., Павліш І. Сучасні напрями реалізації інноваційного управління закладами освіти. *Витоки педагогічної майстерності*. 2024. Випуск 33. С. 50-58.
5. Жорова І. Сучасні тенденції професійного розвитку менеджерів освіти: національний і світовий досвід. *Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка*. 2023. Том 178 № 22. С. 22-26.
6. Кононец Н. В. Ресурсно-орієнтоване навчання (resource-based learning): Закон «Н-О». *Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка : збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Полтава, 22–23 лютого 2024 року). Полтава : ФКУЕП ПДАУ, 2024. С. 63-67.
7. Кононец Н. В., Кононенко Ж. А. Ресурсно-орієнтована методика вивчення глобальних економічних рейтингів у системі підготовки майбутніх фахівців з бізнес-економіки. *Витоки педагогічної майстерності: журнал / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка*. Полтава, 2023. Вип. 32. С. 138-146.
8. Нестуля С. І. Провайдинг тренінгових технологій як дидактична умова формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр.* Запоріжжя : КПУ. 2018. № 60. Т. 2. С. 129–133.
9. Трубіцина О., Демченко В. (2020). Менеджмент закладів вищої освіти: застосування інновацій. *Social Work and Education*. Vol. 7, № 3, TernopilAberdeen, 2020. P. 383-393.

Харченко А. О.,
Чеботарьов М. К.,
Пономарьов О. С.
м. Харків, Україна

ВНЕСОК І. ЗЯЗЮНА В ТЕОРІЮ І ПРАКТИКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Суспільно-політичний, соціально-економічний, науково-технічний і духовно-культурний розвиток будь-якої країни істотною мірою визначається якістю освіти її громадян. Сама ж ця якість, у свою чергу, залежить перш за все від професійної компетентності науково-педагогічного складу закладів вищої освіти і рівня розвитку його педагогічної майстерності, інтелігентності, загальної і професійної культури. Тому формування педагогічної майстерності необхідно розглядати як одне з найважливіших і найвідповідальніших завдань педагогічної теорії та освітньої практики.

Під педагогічною майстерністю ми маємо на увазі розвинену здатність викладача подавати учням чи студентам навчальний матеріал на належному науково-методичному рівні. Це означає використання його стислого і цікавого для слухачів викладу, демонстрацію можливостей його наукового і практичного застосування. Основними критеріями педагогічної майстерності вважаються гуманність, науковість, логіко-методологічна обґрунтованість та педагогічна доцільність. Істотну роль відграє також дотримання зворотного зв'язку та коригування змісту матеріалу і темпу його подання залежно від його сприйняття слухачами. Необхідно забезпечувати оптимальний характер їхньої навчально-пізнавальної діяльності та її результативність, демократичність взаємовідносин з аудиторією, творчість та оригінальність діагностування.

Значний внесок у розвиток теорії і практики педагогічної майстерності належить академікові І.А. Зязюну та його науковій школі. Цим питанням присвячені численні наукові праці соратників та учнів вченого. Сам же він, торкаючись сутності, сенсу та структури цього специфічного концепту, чітко підкреслював, що «педагогічна майстерність базується на гуманістичній позиції педагога в спілкуванні зі студентами, у створенні середовища співробітництва і взаємоповаги» [2, с. 130].

Особливу увагу І.А. Зязюн приділяв саме спілкуванню. На переконання вченого, його структуру визначає вміння соціальної перцепції, тому в процесі підготовки майбутніх педагогів необхідні спеціальні заняття для розвитку у них педагогічної уваги, уявлення, оволодіння ними способами переконання та навіювання. Детально аналізуючи феномен педагогічної майстерності, автори підручника з цієї навчальної дисципліни, акцентують увагу на тому, що «тисячі професій народжуються і вмирають. Але живуть і до цього часу найдавніші з них – хлібороба, лікаря, вчителя. Та й серед цих вічних професій вчительська посідає особливе місце: вона – початок усіх професій. Змінюються умови і засоби виховання, та незмінним залишається головне призначення вчителя – навчити людину бути Людиною» [3, с. 5].

Тож не випадково академік В.Г. Кремень розглядає освітню діяльність і педагогічну майстерність та інтелект як визначальні чинники формування справжньої національної інтелігенції. На його переконання, «інтелігенція дає позитивні результати людям, і вона потрібна. І буде потрібна до того часу, коли буде залишатися інтелігенцією. У цьому плані інтелігенція безсмертна остільки, оскільки народ і суспільство визначатимуть завдання і цілі свого подальшого поступу. Як безсмертною є культура, краса, питання про сенс життя» [4, с. 9]. Ми впевнені, що визначальними умовами цього постають інтелігентність педагога і його розвинена педагогічна майстерність.

В той же час не можна не погодитися з твердженням відомої дослідниці феномену педагогічної майстерності Л.С. Нечепоренко стосовно того, що «поняття педагогічної майстерності є безмежно широким за обсягом і багатоступеневим за змістом і методикою опанування» [5, с. 6]. Але дослідниця віддає належне ідеям, викладеним у наукових працях І.А. Зязюна, «де проблеми

духовної і методологічної культури вчителя у контексті педагогічної майстерності подані з належною докладністю і переконливістю» у працях як інтелігента та особистість.

Тож не випадково Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ наголошує, що «відомий вчений-педагог і прекрасний оратор, І.А. Зязюн толерантно ставився до думки іншої людини і визнавав її право на своє бачення проблем і шляхів» їх розв'язання. Іншими словами, він був справжнім взірцем вченого, інтелігента і педагога, палкого патріота і лідера у сфері інноваційних пошуків в педагогіці та розробки перспективної освітньої парадигми, яка б сприяла подоланню кризи сучасної освіти» [6, с. 13]. При цьому вважаємо за необхідне додати, що однією з інтегральних характеристик цієї парадигми він вбачав саме належно розвинену педагогічну майстерність викладача та його професійну культуру.

Як справедливо писали у цьому відношенні С.О. ЗАВЕТНИЙ зі своїми співавторами, «культура професійної діяльності викладача вищої школи являє собою один з основних елементів його педагогічної майстерності й водночас найбільш яскравий її прояв» [1, с. 159]. Хоча результати їхніх опитувань свідчать, що приблизно половина опитаних викладачів схильні ототожнювати ці поняття, однак в дійсності їхні сенс і сутність є різними. Дійсно, розвинена професійна культура цілком може бути притаманна молодому викладачеві-початківцеві, який ще не набув належної педагогічної майстерності. Адже він мав можливість засвоїти норми цієї культури ще в процесі свого навчання в середній та вищій школі під безпосереднім впливом культури своїх кращих педагогів. В той же час справжня майстерність завжди постає індивідуально забарвленою і формується в процесі педагогічної діяльності і набуття досвіду.

Цілком можливою є й ситуація, коли досвідченому викладачеві, який володіє належним рівнем розвитку педагогічної майстерності, не притаманна чи недостатньо розвинена професійна педагогічна культура. Цілком очевидно, що подібні крайні випадки є скоріше винятками. Звичайно ж професійна педагогічна культура притаманна переважній більшості викладачів, які вже досягли високого рівня педагогічної майстерності і для яких їхня професійна діяльність виступає однією із вкрай важливих життєвих цінностей. Ось чому для них професійна культура постає не просто характерним проявом педагогічної майстерності та відображенням її найвищого рівня. Вона постає свідченням вільного володіння педагогом системою різноманітних способів, засобів і прийомів, інноваційними педагогічними технологіями. Це володіння передбачає їх обґрунтований вибір залежно від конкретної ситуації.

Рівень розвитку педагогічної майстерності викладача та його загальної і професійної культури можуть характеризувати філософія і світоглядні позиції його професійної діяльності. Вони свого часу були гранично чітко й образно сформульовані видатним українським педагогом К.Д. Ушинським. На його глибоке переконання, учень – не судина, яку слід наповнити, а факел, який

необхідно запалити. Ми переконані у тому, що сенс тези «запалити студента» полягає не тільки у тому, щоб сформувати у нього систему знань, умінь і навичок, але й прищепити йому ціннісне сприйняття своєї професії й майбутньої професійної діяльності, розуміння її суспільної значущості.

А ці завдання може здійснити тільки викладач, якому притаманні справжній професіоналізм, розвинена педагогічна майстерність, духовність, загальна і професійна культура. Більш того, він повинен прагнути і вміти передавати ці надзвичайно важливі особистісні якості своїм вихованцям.

Вкрай важливим вважаємо і уміння викладача переконливо навіювати студентам розуміння того, що їхня професія має не тільки важливе соціальне значення, але й постає дієвим засобом та специфічним середовищем їхньої успішної фахової та особистісної самореалізації. Соціальна цінність феномену педагогічної майстерності полягає у сприянні розвитку та реалізації творчого потенціалу майбутніх фахівців. Завдяки цьому активізується їхня професійна діяльність, прискорюється науково-технічний і соціальний прогрес.

Тому справедливо автори монографії з культури педагога вважають, що «педагогічна майстерність виступає своєрідним поєднанням чи навіть сплавом чіткої психологічної спрямованості людини на педагогічну діяльність, належної теоретичної підготовки, глибоко осмисленого власного і чужого досвіду цієї діяльності та розвиненої інтуїції. Саме органічна єдність вказаних якостей і допомагає педагогові практично миттєво знаходити безпомилкові рішення у складних проблемних ситуаціях, які вимагають нестандартних і в той же час досить ефективних дій» [1, с. 163]. Так ідеї І.А. Зязюна стосовно педагогічної майстерності знаходять своє втілення в освітній практиці.

Література:

1. Заветний С.О., Пазиніч С.М., Пономарьов О.С., Тіщенко Л.М. (2015). Культура педагога: монографія; за ред. О.С. Пономарьова. – Харків: Міськдрук; ХНТУСГ ім. П. Василенка. 320 с.
2. Зязюн І.А. (2000). Педагогіка добра. Ідеали і реалії. Київ: МАУП. 312 с.
3. Зязюн І.А., Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; за ред. І.А. Зязюна; (2008). Педагогічна майстерність: підручник. 3-тє вид., допов. і перероб. Київ: СПД Богданова А.М. 376 с.
4. Кремень В.Г. (2008). Освітня діяльність і інтелект: проблеми формування національної інтелігенції. *Теорія і практика управління соціальними системами*. № 2. С. 3-11.
5. Нечепоренко Л.С. (2009). Педагогічна майстерність: монографія. – Харків: Видавничий центр ХНУ. 276 с.
6. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л.Л. (2018). І.А. Зязюн і розвиток педагогіки вищої школи. *Наукова школа академіка Івана Зязюна у працях його соратників і учнів: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції*. С. 12-16.